Газета издается на балкарском языке с 1924 года.

Интернет-версия: zaman.smikbr.ru

ЗАМАН

2012 жыл 26-чы апрель, орта кюн.
№ 77-78 (18999)

Багъасы 6 сомду

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ ВРЕМЯ ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Б.Х.Темиркановну Къабарты-Малкъар Республиканы Сыйлы грамотасы бла саугъалауну юсюнден

Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысыны

УКАЗЫ

Музыка искусствону айнытыугъа уллу къыйын салгъаны ючюн **Темирканов Борис Хатуевични** - «Къабарты-Малкъар къырал филармония» къырал культура учреждениясыны симфония оркестрини баш режиссерун- Къабарты-Малкъар Республиканы Сыйлы грамотасы бла саугъаларгъа.

Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысы **А.КАНОКОВ**
Нальчик шахар, 2012 жылда 5-чи апрельде, №64-УГ

Л.С.Балкаровагъа «Къабарты-Малкъар Республиканы билим бериуюню сыйлы къуллукъчусу» деген ат атауну юсюнден

Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысыны

УКАЗЫ

Къабарты-Малкъар Республиканы билим бериу системасында кёп жылланы ахшы ишлегени эмда ёсюп келген тёлюню юйретиуге бла окъутуугъа уллу къыйын салгъаны ючюн **Балкарова Лариса Султановнагъа**-Нальчик шахар округда школгъа дери жыл санлары болгъан эм алаша класслада окъугъан сабийле жюрюген «Прогимназия №52» битеулю билим берген муниципальный бюджет учреждениясы директоруна- «Къабарты-Малкъар Республиканы билим бериуюню сыйлы къуллукъчусу» деген ат атаргъа.

Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысы **А.КАНОКОВ**
Нальчик шахар, 2012 жылда 20-чы апрельде, №67-УГ

Къабарты-Малкъар Республиканы Сыйлы грамотасы бла саугъалауну юсюнден

Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысыны

УКАЗЫ

Россей Федерацияны Федеральный Жыйылыууну Къырал Думасыны алтынчы чакъырылыууну депутатларын эмда Россей Федерацияны Президентин айырылагъа хазырланыу эмда аланы бардырыу ишге тири къатышханлары ючюн Къабарты-Малкъар Республиканы Сыйлы грамотасы бла саугъаларгъа:

Бештоков Мурат Хамидбиевични- «Айырыула» къырал автоматизацияланнган системаны информация арасыны башчысын

Дигешева Лидия Хазизовнаны-Нальчик шахар территориялы айырыу комиссияны членин

Кушхов Анатолий Хасановични-Урван территориялы айырыу комиссияны председателин

Налоев Николай Залимовични-Къабарты-Малкъар Республиканы Айырыу комиссиясыны къол кётюрюрге эркинлиги болгъан членин

Танашев Улюмбек Угурлиевични-Лескен территориялы айырыу комиссияны председателин.

Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысы **А.КАНОКОВ**
Нальчик шахар, 2012 жылда 20-чы апрельде, №68-УГ

Х.М.Шахмурзовха «Къабарты-Малкъар Республиканы сыйлы экономисти» деген ат атауну юсюнден

Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысыны

УКАЗЫ

Экономикада болдургъан жетишимлери эмда кёп жылланы ахшы ишлегени ючюн **Шахмурзов Хасанби Музакировичге**-«Ростехинвентаризация-Федеральное БТИ» федеральный къырал унитар предприятияны Къабарты-Малкъар Республикада филиалыны директоруна- «Къабарты-Малкъар Республиканы сыйлы экономисти» деген ат атаргъа.

Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысы **А.КАНОКОВ**
Нальчик шахар, 2012 жылда 20-чы апрельде, №69-УГ

Б.С.Паштовну Къабарты-Малкъар Республиканы Сыйлы грамотасы бла саугъалауну юсюнден

Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысыны

УКАЗЫ

Къабарты-Малкъар Республиканы къырал власть органларында кёп жылланы ахшы ишлегени ючюн **Паштов Борис Султановични-Къабарты**-Малкъар Республиканы Жамауат эмда дин организацияланы ишлери жаны бла къырал комитетини председателин- Къабарты-Малкъар Республиканы Сыйлы грамотасы бла саугъаларгъа.

Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысы **А.КАНОКОВ**
Нальчик шахар, 2012 жылда 20-чы апрельде, №70-УГ

Къабарты-Малкъар Республиканы сыйлы атларын атауну юсюнден

Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысыны

УКАЗЫ

Кёп жылланы ахшы ишлегенлери эмда бийик квалификациялы кадрланы хазырлаугъа уллу къыйын салгъанлары ючюн бийик профессионал билим берген «Россей Федерацияны Ич ишле министерствосуну Краснодарда университети» федеральный къырал казна билим бериу учреждениясыны Россей Федерацияны Ич ишле министерствосунда къуллукъ этгенлени усталыкъларын ёсдюрюу жаны бла Север-Кавказ институтунда (филиалында) ишлегенлени бир къауумуна быллай сыйла атла атаргъа:

«**Къабарты-Малкъар Республиканы билим бериуюню сыйлы къуллукъчусу**»

Шогенов Тимур Коммунаровичге-энчи техника жаны бла хазырлауну кафедрасыны таматасына

Шхагапсоев Заурби Леловичге - «Россей Федерацияны Ич ишле министерствосуну Краснодарда университети» федеральный къырал казна билим бериу учреждениясыны Россей Федерацияны Ич ишле министерствосунда къуллукъ этгенлени усталыкъларын ёсдюрюу жаны бла Север-Кавказ институтуну (филиалыны) таматасына,

«**Къабарты-Малкъар Республиканы сыйлы юристи**»

Бжиев Роман Борисовичге-энчи техника жаны бла хазырлауну кафедрасыны профессоруна

Бёзюланы Мухарбийни жашы Юсюпге-«Россей Федерацияны Ич ишле министерствосуну Краснодарда университети» федеральный къырал казна билим бериу учреждениясыны Россей Федерацияны Ич ишле министерствосунда къуллукъ этгенлени усталыкъларын ёсдюрюу жаны бла Север-Кавказ институтуну (филиалыны) таматасыны орунбасарына.

Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысы **А.КАНОКОВ**
Нальчик шахар, 2012 жылда 20-чы апрельде, №71-УГ

Биз Къабарты-Малкъарны терк айныгъан, бизнесге ахшы онгла къуралгъан, къолайлы регионнга айландырыргъа сюебиз

КъМР-ни Башчысыны республиканы Парламентине Посланиясы

Багъалы ата журтлуларым!
Хурметли депутатла!

Озгъан жылны ахырында, быйылны уа башында бизни къырал жашауунда бек магъаналы кезиуден жетишимли къутулгъанды.Парламент эмда президент айырыула болгъандыла. Россейге жангыдан къыйын соруугъа жууапла табаргъа тюшгенди - тутхучлу айныуну сакъларгъа неда къара-къатышлыкъны, бир бирге къажау сюелиуню толкъунуна батыргъа? Халкъыбыз энтта да эслилик этгенди. Къыралны жалынчакъсыз айныууну, къуралыулукъну эмда тюзлюкню жолун сайлагъанды.

Россей Федерацияны Президентин айырыу къыралны келир заманына уллу магъананы тутхан иш болгъанына сёз да жокъду. Алада Владимир Владимирович Путин башхаланы иги да озуп хорлагъанды. Россейни миллет башчысын сайлаугъа Къабарты-Малкъарны халкъыны иги кесеги да себеплик этгенин уллу жюрек ыразылыкъ бла белгилерге сюеме. Алай болмай да амалы жокъ эди, нек дегенде бизни адамларыбыз келир заманнга муратларын жаланда ма аны бла байламлы этгендиле. Бек башы уа-ырахатлыкъ мындан ары да жалчытырыныкъды. Энди жаланда алгъа барыргъа, жангы къырал, жангы жашау къураргъа керекбиз.

Ол муратлагъа жетиуню жоллары Россей Федерацияны шёндюгю Президенти Дмитрий Анатольевич Медведевни Посланиясында эмда Россей Федерацияны жангыдан сайланнган Президенти Владимир Владимирович Путинни айырыула аллы программасында шарт кёргюзтюлюпдюле. Республиканы битеу власть органлары кеслерини ишлеринде ма бу программалы документлеге таяныргъа керекдиле.

Жууукъ жыллада биз Къабарты-Малкъарны тохтаусуз айнып баргъан экономикасы, ырахатлы эмда къолайлы жашау этерге битеу онгла болгъан, жамауат-политика тутхучлулукъ сакъланнган регионнга айландырыргъа керек болгъаныбызны айырып айтыргъа сюеме. Алай этерге бизде битеу онгла бардыла: социальный-экономика айныуубузну тынгылы жарашдырылгъан стратегиясы; оноучуланы билимли эмда профессионал командасы; баш магъаналы ишлери белгиленнген шёндюгю политика система.

Биз арт жыллада бардыргъан экономика политика, къыйын болгъанына да къарамай, гражданланы жашауларын игилендириуге къоранчланы ёсдюрюрге онг бергенди. Мындан жети жыл алгъа республикалы бюджетни файдалары 7,2 миллиард сом болгъан эселе, 2011 жылны итогларына кёре ала 21,9 миллиард сомгъа жетгендиле. Ол кезиуню ичинде къоранчла да 7,5 миллиард сомдан 22,3 миллиард сомгъа дери ёсгендиле. Аны къой, бюгюнлюкде Къабарты-Малкъар «тюнгюлген регион» деген бедишли атдан къутула барады. Анга республиканы 2011 жылда социальный-экономика айныууну итоглары да шагъатлыкъ этедиле. Республикалы бюджетни дотациясы 45,3 процентни тутады. Ол бийик дотациялы регионланы санындан кетерилгенли беш жыл болады.

Баргъаны 3-чю бетдеди.

Тюбешиу

Ачыкъ эмда хайырлы сёлешиу

РФ-ни Къырал Думасыны депутаты Адальби Шхагошев алгъаракъда Къабарты-Малкъарны бийик билим бериу учрежденияларыны бла колледжлерини студентлери бла тюбешгенди. Анда шёндюгюлю жаш тёлю политикагъа бла экономикагъа къалай къатышханыны юсюнден сёз баргъанды эм башха вопросла сюзюлгендиле.

Адальби Шхагошев бек алгъа жыйылгъанланы алгъышлагъанды, ала кеслерини оюмларын ачыкъ айтырларын да тилегенди. Аны бла бирге бу иш магъаналы болурун эм мында кётюрюлген проблемаладан къутулууну жолларын бирге табаргъа болушуругъуна ышаннганын билдиргенди.

Ызы бла ол студентлеге бизни къыралны экономикасында бла политикасында бюгюнлюкде бола тургъан тюрлениулени юслеринден айтханды. Сёз ючюн, быйыл кюзде кёп тюрлю жангы политика партияла къураллыкъдыла. Аланы хар бири да кесини ниетлерин туура этерикди. Аллай тюрлениуле жашау тохтамагъанын кёргюзтедиле, аны себепли жаш тёлю да, бир жанында къалмай, жамауат ишлеге тири къатышыргъа керекди, - дегенди депутат.

Ол дагъыда РФ-ни Къырал Думасына депутатланы бла Россейни президентин айырыуланы юслеринден студентлеге кесини оюмун билдиргенди, адамла алагъа къалай къатышханларыны эм регионла къол къалай кётюргенлерини юсюнден да айтханды.

Тюбешиуде республиканы вузларыны студент организацияларыны келечилери да сёлешгендиле. Алада болум къалай къуралгъаныны, билим бериу учрежденияланы ректоратлары къырал власть органла бла бирге къалай ишлегенлерини юсюнден да айтхандыла.

Къабарты Малкъарны къырал эл мюлк академиясыны студент советини келечиси Рузанна Бижоева хунерли жаш тёлюню ачыкълау жаны бла не мадарла этилгенлерин эм иги окъугъанлагъа къаллай стипендияла тёленнгенлерин билдиргенди. Власть органла бла байламлыкъланы юслеринден айтханда уа, юлгюге КъМР-ни Эл мюлк министерствосун келтиргенди. Академияны студентлери бу ведомствону эл мюлкде урунганлагъа болушлукъгъа къуралгъан программаларыны юслеринден районлада билдиредиле.

Студентлени билим бериу системада улутхачылыкъ да тынгысыз этдиреди. Адальби Шхагошевни оюмуна кёре, ол окъууну качествосун бла даражасын бютюнда бек тюшюреди. Аны тохтатыр ючюн, студент организацияланы бла студентлени кеслерини къолларындан да кёп зат келеди. «Билимли жаш адамдан улутха излеген къыйынды, алай ол суралса уа, аны юсюнден олсагъат ректоратха неда власть органлагъа билдирирге керекди»,- дегенди.

Хунерли жаш тёлюню юсюнден айтханда, Шхагошев, аллайланы сайлап, окъууларын бошагъандан сора власть органлагъа ишге кирирге себеплик этерге кереклисин белгилегенди. Кеси жанындан алагъа болушургъа эм студент организацияла бла бирге ишлерге хазыр болгъанын да билдиргенди.

Тюбешиуде дагъыда башха вопросла сюзюлгендиле: экстремизм, терроризм, экология проблемала, жаш тёлюню иш бла жалчытыу дегенча.

Адальби Шхагошев бу тюбешиу анга къатышханланы хар бирине да хайырлы боллугъуна ышаннганын айтханды, студентле мындан ары да окъууларында, жашауларында да жетишимли болурларын сюйгенин билдиргенди.

УЛБАШЛАНЫ Мурат.
СУРАТДА: А. Шхагапсоев.

Жазылыу-2012

Багъалы окъуучула!

2012жылны экинчи жарымына жазылыу кампания андан ары бардырылады. Сиз «Заман» газетге связьны къайсы почта бёлюмюнде да жазылыргъа боллукъсуз. Алты айгъа жазылыуну багъасы, аны чертирге сюебиз, тюрленмегенди, алгъыннгылай къалгъанды - 356 сом 10 капек.

Бизни индексибиз - 51532

Республиканы атламлары

Культура

Бизни делегациябыз СКФО-ну искусстволарыны усталарыны Москвада фестивальларына къатышырыкъды

КъМР-ни Башчысы Арсен Каноков Къабарты-Малкъарны тюнене Москвагъа СКФО-ну искусстволарыны усталарыны фестивальларына къатышыр ючюн кетген делегациясына башчылыкъ этеди. «Пою моё Отечество и славлю мой Кавказ» деген байрам 26-чы апрельде къыралны баш концерт залында-Кремльни къырал дворецинде ётерикди. Ол Россей Федерацияны Президентини Север-Кавказ федеральный округда толу эркинликли келечиси Александр Хлопонинни башламчылыгъы бла къуралгъанды.

Республиканы творчестволу делегациясын хазырлау бла уа КъМР-ни Правительствосуну Председатели Иван Гертер башчылыкъ этген къурау комитет кюрешгенди. Анга бизден 120 адам киреди. Аланы араларында республиканы баш тепсеу ансамбльлерини солистлери, къолдан устала, музыкантла, белгили эстрада жырчыла бардыла. Концерт номерлени уа Кремльни дворецини режиссёрларыны-постановщиклерини къауму сайлагъанды.

Уллу гала-концертге «Кабардинка» къырал академия тепсеу ансамбль, «Балкария» фольклор-этнография тепсеу ансамбль, Къабарты-Малкъар къырал университетни «Каллисто» тепсеу театры къатышырыкъдыла. Кремльни сахнасында КъМР-ни халкъ артисти Черим Нахушев, КъМР-ни сыйлы артисти Тимур Лосанов, КъМР-ни сыйлы артисткасы Асият Черкесова, КъМР-ни халкъ артисти Дима Билан жырларыкъдыла, Миллет сабий саугъаны лауреаты Тамерлан Калмыков тепсерикди. Гала-концертни белгили телеведущий, Россейни халкъ артисти Владимир Березин бла бирге Къабарты-Малкъарны сыйлы артисткасы Сати Казанова да бардырлыгъы бек хычыуун кёрюнеди.

Дворецни Гербовый эмда Паркет залларында Къабарты-Малкъарны къолдан усталарыны эмда художниклерини ишлерини кёрмючлери боллукъду. Аланы асламысы Къабарты-Малкъар Россейге къошулгъанлы 455-жыллыгъына аталыпдыла. Республиканы усталарыны бек иги ишлерини араларында Мария Темрюковнаны сай табагъыны- Иван Грозныйге баргъанда этген саугъасыны- копиясына эс бурурчады. Аны оригиналы уа Москваны Кремлини Оружейный палатасында сакъланыпды. Фахмулу художниклерибизни бирини-Пётр Соколов-Скальны «Къабартылы келечиле Москвада» деген суратына да келгенле эс бурмай къаллыкъ тюйюлдюле.

Север-Кавказ федеральный округну искусстволарыны усталарыны фестивальларыны мураты - Россейни халкъларын бирикдириудю, жууукълашдырыуду, Россей Федерацияда миллет келишиулюкню сакълаугъа себеплик этиудю.

КъМР-ни Башчысыны бла Правительствосуну пресс-службасы.

Эришиу

Окъургъа итиннгенлери ючюн – саугъала

Кёп болмай Китапны халкъла аралы кюнюнде бла Авторну эркинлигин сакълагъан кюн КъМР-ни Миллет библиотекасында «Живая классика» деген ат бла ётген Битеуроссей эришиуню ахыр этапы бардырылгъанды. Анга бизни республиканы гитче окъуучулары къатышхандыла.

Бу эришиуню РФ-ни Билим бериу эм Культура министерстволары къурагъандыла. Ол бизни республикада февраль-март айлада бардырылып, анда кеслерини къарыуларын 50 окъуучу сынагъанды.

Эришиуню баш борчун сабийлени арасында китапха сейирни къозгъауда, алагъа аны окъууну сюйдюргенде, юйюрню ичинде окъууну къайтаргъанда кёредиле. Анга къатышхан 10-12-жыллыкъла къара сёз бла жазылгъан россейли эм тыш къыраллы авторланы чыгъармаларындан юзюкню къаты, шатык окъугъандыла (декламация). Ол беш минутну ичинде баргъанды, школчула кеслери сайлагъанларына кёре музыканы хайырланыргъа, анга келишген кийимлени киерге да эркин эдиле.

Алагъа багъа биче, эришиуге къатышханланы сайлагъан юзюклерине бурулгъанды эс, къалай сёлешгенлерине, актёр хунерлерине, окъугъан текстни магъанасын ангылап, аны теренлигин ачыкълагъанына кёре салгъандыла белгилени. Бек бийиги уа 10 балл эди.

Битеу анга къатышхан окъуучула дипломла бла сыйлы саугъала (электрон книжкала) алгъандыла. Бек кёп балл алгъан ючюсю уа ноутбук къоллу болгъанды. Энди ала 1-чи июньда, Сабийлени къоруулау кюнде, Москвада бардырыллыкъ финалгъа къатышырыкъдыла.

Инна КУЖЕВА.

Банк

Кредитле бериуде излемле женгилленнгендиле

Сбербанкны Къабарты-Малкъарда бёлюмюнде залогсуз потребительский кредитлени бериу излемле тюрлендирилгендиле, деп билдиргендиле банкны пресс-службасындан. Энди банкда неда анга бойсуннган предприятиялада ишлегенлени, иш хакъ проектлеге къатышханланы, ахчаларын Сбербанкны карточкалары бла алгъан пенсиячыланы эм жаш тёлюню стажлары документлерин жыйып берген кюннге юч айдан аз болмазгъа керекди. Алгъа уа ол алты ай бла чеклене эди.

Дагъыда кредит алыргъа сюйген пенсиячыланы, ала ахчаларын Сбербанкны карточкасы бла ала эселе, ишчи стажлары ахыр беш жылны ичинде алты айдан аз болмазгъа керекди.

Банкны бизни республикада бёлюмю быйылны биринчи кварталыны ичинде адамлагъа бир миллиард сомдан асламырагъын 5700 кредитле бла бергенди. Ол а былтырны бу кезиую бла тенглешдиргенде эки бла жарым кереге кёбюрек болады.

Бизни корр.

Семинар

Сёз - лизинг амалланы юсюнден

Нальчикде, Къабарты-Малкъарны бизнес-инкубаторуну конференц залында (Циалковский орам 7) бюгюн 12 сагъатда гитче эм орталыкъ предпринимательствону айнытыугъа эм аллай иш бла кюрешгенлени предприятияларыны инфраструктураларын тап халгъа келтириуде лизинг амалланы къалай хайырланыргъа боллугъуна жоралалып семинар бардырыллыкъды. Анда чекленнген жууаплылыгъы болгъан «МСП Лизинг» деген акционер обществону ишине да къараллыкъды.

Семинаргъа КъМР-ни Экономиканы айнытыу эм сатыу-алыу министерствону, Пятигорскеде «Внешэкономбанкны», Къабарты-Малкъар Республиканы Гарантия фондуну, гитче эм орталыкъ предпринимательствону айнытыу бла байламлы муниципал фондланы келечилери да къатышырыкъдыла.

Жыйылыуну КъМР-ни Экономиканы айнытыу эм сатыу-алыу министерствосу, «Внешэкономбанк» эм «МСП Лизинг» акционер общество бла бирге къурагъандыла.

Бизни корр.

Интернетде право бузукълукъланы жолларын кесиу 2 бет

Шуёхлукъну чексиз хайыры 5 бет

Врач саусузну игиге умутландырады 5 бет

Адамла орунуна - шинтикле 6 бет

ТЁГЕРЕК СТОЛ

Интернет хыйлачыланы жезлерин ачаргъа

КъМР-де МВД-да бардырылгъан «тёгерек столда» сёз Интернетде право бузукълукъланы жолларын кесиуню эмда информация сферада право бузукълукъладан къоруланыуну юсюнден баргъанды. Республиканы Ич ишле министерствосуну бийик технологияла бла байламлы аманлыкъчылыкъгъа къажау кюрешни бёлюмюню келечиси Мурат Ожев жамауат сетьлени кёп иги жаны бла бирге хатасы да уллу болгъанын эсгергенди. Аны юсю бла бир къауум аманлыкъла этилгенлерин, алагъа къажау кюреш бардырыр ючюн, РФ-ни МВД-сында «К» служба къуралгъанын да билдиргенди.

Аны борчлары - компьютер информацияны эркинликсиз алгъанланы, электрон амал бла тёленнген ахча бла хыйлалыкъла этгенлени, ЭВМ-де хаталы программаланы, порнография материалланы жайыуну эмда хайырланыуну жолларын кесиудю,спутниковый эмда кабель телевиденияны хакъ бла кёргюзтюлген каналларына законсуз кириуню болдурмауду эмда башха бузукълукълагъа къажау кюреш бардырыуду.

Интернетни юсю бла этилген аманлыкъланы асламысы хыйлалыкъла бла байламлыдыла. Ала пластиковый карталаны, мобильный телефонланы эм компьютерлени хайырланыу бла этиледиле. «Аллай заран тюшмез ючюн, аманлыкъчыла къалай ишлегенлерин билирге керекди»,-деп, полицияны капитаны терк-терк этилиучю бир ненча хыйланы эсге салгъанды: телефон бла сёлешип, жууукъ адамыгъыз къыйынлыкъгъа тюшгенди деп алдап, ахча сурау; SMS жиберип, «мама», «жашым», «шуёх» дегенни жазып, кёргюзтюлген номерге ахча салырын излеу; санга билдириу барды, аны алыр ючюн, ахча тёленнген номерге кёч...» дегенча алдау; лотерей билет бла къытханса деп, сизден экспресс-карта сатып алырыгъызны тилейдиле; хакъсыз жумуш этерикбиз деген билдириу связьны операторундан; ахчаны, жангылып, сени номеринге салгъанма деп, аны къайтарырын тилейдиле, артда уа башха ахчагъызны да чек бла алып къоядыла...

КъМР-ни Асламлы информация органла жаны бла къырал комитетини асламлы коммуникацияланы, телерадиовещанияны, информация-коммуникация технологияланы айныуну бёлюмюню баш специалисти-эксперти Анзор Хамдохов а башда айтылгъан аманлыкъ ишлеге тюшмез ючюн, къаллай мадарла этерге боллугъуну юсюнден айтханды. Сёз ючюн, сизге юйдегилеригиз, таныш адамыгъыз, шуёхугъуз сёлешгенине бла къалгъанына ишекли бола эсегиз, аны мобильный телефонуна сёлешип кёрюгюз. Телефону ишлемей эсе, аны коллегалары, шуёхлары, жууукълары бла байламлыкъ тохташдырып, хапар соругъуз. Экспресс-тёлеу картадан кодну бир адам да сизден сураргъа керек болмагъанын эсигизде тутугъуз.

Абери къытдыгъыз эсе, ол бир заманда да телефон неда Интернетни хайырланып тёленмейди, берилмейди, бир тюрлю документ да жарашдырылмайды. Сизни документлеригизни да алып, офисге чакъырмай эселе, ол хыйлалыкъ болгъанын билигиз. Биреу, билмей, сизни номерге ахча салды эсе, аны кесигиз тёлемегиз, чегигиз къолугъузда болса, операторла артха аллыкъдыла. «SMS-ни бил неда телефон сёлешиуле» деген жумушну жаланда сотовый связьны операторлары тамамлайдыла.

Хаталы программаланы юслеринден айта, ол ала компьютерде активация этген кезиуде ишлеп башлагъанларын, алагъа къажау кюрешни амаллары да тынчдыла: биринчиден, хаталы программала компьютеригизге тюшмезлерине сакъ болугъуз; ала сизге тюшдюле эсе уа, аланы хайырланмазгъа, аланы онг болгъаны къадар теркирек кетерирге кюрешигиз. Бек игиси уа- почта ящик не тюрлю программаланы да алмазча этергеди.

Анзор Сарафильевич пластиковый картала бла этилген аманлыкъланы юслеринден да айтханды. Аладан сакъланыр ючюн, бек алгъа картаны иеси сакъ болургъа кереклисин чертгенди. Пин-кодну къаты жашырынлыкъда тутаргъа неда бохчада тутмазгъа, башхалагъа бермезге керекди, аны бла операцияла сизни кёз тууратъызда этилирге; къошакъ устройстволары болмагъан банкоматланы хайырланыргъа; битеу соруула бла картаны берген банкга барыргъа тийишлиди.

Интернетни юсю бла этилген аманлыкъланы эмда аладан сакъланыуну юсюнден толу хапарны «Управление «К» предупреждает: будьте осторожны и внимательны!» деген брошюрада окъургъа да боллукъду.

«Тёгерек столну» кезиуюнде М.Ожев, А.Хамдохов да журналистлени соруулларына жууапла бергендиле.

ХОЛАЛАНЫ Марзият.

СУРАТДА: Мурат Ожев эм Анзор Хамдохов.

Суратны автор алгъанды.

Хазырланыу

Жигитлени сыйларын кёрлюкдюле

Элбрус районда Уллу Ата журт урушда хорламны 67-жыллыгъын белгилерге эрттеден хазырланадыла. Ол кюннге атап митингле, жандауурлукъну акциялары, концертле боллукъдула. Сёз ючюн, район администрацияны жаш тёлю политика жаны бла бёлюмюнде къуллукъ этгенле 3-чю майда Къулийланы Къайсын атлы Культура юйде, Къабарты-Малкъарны эстрада артистлери эм районну творчестволу коллективлери къатышып, жандауурлукъ концерт бардырыргъа муратлыдыла. Андан тюшген ахча Уллу Ата журт урушну ветеранларына къоратыллыкъды.

Районну волонтёрлары «Эсибизде тутаргъа» деген акцияны чеклеринде Тырныаууздa жашагъанлагъа аскер тематикагъа буклетле юлеширикдиле. Аны бла бирге байрамны аллында Эсгериуню майданында районну битеулю билим берген учреждениялары тамата классларында окъугъанла Ёмюрлюк отну къатында вахтада сюелликдиле. Районну жеринде урушну кезиуюнде ёлген аскерчилени къабырларыны тизгинин жыйыу жаны бла субботник боллукъду.

9-чу майда урунуу коллективле, РОСТО-ну (ДОСААФ) къуллукъчулары бла курсантлары, жаш аскерчиле эм картингистле Тырныауз шахарны Эсгериу майданына сатыр-сатыр болуп барлыкъдыла. Алайда къазауатда ёлгенлени мемориалына районну эм шахарны администрацияларыны оноучулары, дин ахлула, урушну эм тылны ветеранлары, урушда эрлери ёлген юй бийчеле гюлле саллыкъдыла.

РОСТО-ну (ДОСААФ) келечилери районда къазауатла болгъан жерлеге автомашинала бла барлыкъдыла. Аскерчиле асыралгъан жерлеге, къабырлагъа гюлле саллыкъдыла.

Андан сора Эсгериуню майданында бардырыллыкъ «Хорламны салюту» деген концертге районну самодеятельность коллективлери къатышырыкъдыла. Уруш жырла жырлана тургъанлай, ветеранла аскерчиле хазырлагъан аш-азыкъны татыуун кёрлюкдюле.

Районда краевед музейде урушха къатышхан жерлешлерибизни унутулмазлыкъ махтаулукъларына аталгъан кёрмюч боллукъду. Элбрус районда библиотека системада урунннганланы литература-музыка ингири эм «Чыракъ жарыгъы», «Жырла урушлада да айтылгъандыла», «Къазауатны кюйсюзлюгю» деген композицияла байрамгъа артыкъда къууат берирле деп ышанабыз.

Ахырында Эсгериу майданда халкъ бирден къатышхан байрам боллукъду, аны кезиуюнде, тёгерекни жарытып, ракетала кёкге учарыкъдыла. Уллу Хорламгъа аталгъан митингле, концертле районну битеу эллеринде бардырыллыкъдыла.

Алиса ТАРИМ,
Элбрус районну администрациясыны пресс-секретары.

Полкну командири

Баргъаны. Аллы газетни 75-чи-76-чы номерлериндеди.

Гитлерчи секирип турду. «Ёлтюрмегиз, мени сабийлерим бардыла»,-деп, хуржунундан сурат чыгъарып кёргюздю. Битеу билген затларын букъдурмай айтды: батареялары къалайлада орнатылгъанларын, техникалары эм адам кючлери къаллай бир болгъанларын эм д.а.к. Экинчи кюнню эрттенлигинде бизни узакъгъа атыучу артиллериябыз душманны къорууланыу ызларын отха алдырды...

Новороссийск тийресинде

1943 жылны башында генерал-майор Пламеневскийни жаяу аскер дивизиясы Новороссийск шахарны къатында эди. Къанлы сермешледе дивизиядан кёп адам къорагъанды. Полклада, батальонлада, роталада солдатла болургъа кереклисинден эки кереге аздыла. Майор Къойчу улу Иосифге генерал 647-чи жаяу аскер полкга башчылыкъ этерге буюргъанды. Алай полк полк дерча тюйюл эди. Адам саны бла батальондан хазна озмайды. Ол кезиуде Узакъ Востокдан кеси ыразылыкълары бла фронтха барыргъа сюйген тутмакъланы келтиредиле. Аланы аны полкуна къошаргъа оноу этедиле.

Генерал, Къойчу улун чакъырып, тутмакъланы анга берирге оноулашханларын билдирди. «Ала кеслерин бек тапсыз жюрютедиле, алыкъа лагерьледе юйренчек болуп къалгъан къылыкъларындан къутулалмай турадыла, баям, терк да къутулаллыкъ болмазла. Сенден башха, аланы къапларына жыяллыкъны кёрмейме»,-деди.

Жангы къошулуу бла таныштыу

Комдивни айтханы бла Иосиф аскерге жангыдан келгенле бла шагъырейленирге барды. Ала узун ат орунда салам юсюнде жатып эдиле. Алыкъа аскер кийим киймегенле. Полкну командири тамбла кимле бла урушха кирлигин билирге сюе эди.

Ат орунда жатханла майорну «Ёрге туругъуз!» дегенин эшитмеген кибик этип къойдула. Ол: «Ёрге туругъуз!»- деп экинчи кере къычырды. Хо бир да, къулакъларына да алмайдыла. Бирлери командирни аякъларын кётюрюп «алгъышлайдыла», башхалары карт оюнну къыздырадыла. Биреу, мюйюшде олтуруп, гитараны зынгырдатып жырлайды: «По диким степям Забайкалья, где золото роют в горах, бродяга судьбу проклиная...» Майор, ат орунну гитара согъулгъан жанына ётюп: «Ёрге туругъуз!»-деп ючюнчю кере къычырды.

Бу жол алгъынгы тутмакъла къымылдадыла, бирлери ёрге турдула, бирлери, жукълагъан кибик этип, башларын кётюрмедиле. Гитара сокъгъан жаш, Къойчу улуну аллына келип: «Сени тёбенг уллу болгъанлыкъгъа, бизни къоркъутургъа кюрешме, биз сеничаланы кёп кёргенбиз»,-деп, башын артха буруп, нёгерлерине къарады, командирге алай айтханы ючюн аладан аперимлик излегенча. Сора, биягъы гитарасын зынгырдатып, майорну аллына жууукъ келип, тутмакъла жанларындан сюйген Мурканы жырлады:

Здравствуй, моя Мурка,
Мурка дорогая.
Здравствуй, дорогая, и прощай,
Ты зашухарила всю нашу малину
И за это пулю получай...

Къойчу улу жашны чырайлыгъын, акъылсыз болмагъанын да эследи. Алай жергесин танытмай а жарарыкъ тюйюлдю!

-Танышайыкъ! Мен Жихаревме, Николай, деп,-ол майорну кёзюне къарады.

-Урама да, жашха къыяу салырма деп къоркъама, тёзюп да къалай къойгъун,-деп, бир такъыйкъаны шош сюелип турду Къойчу улу. Болсада къаты къысып тургъан ауур жумдуругъун «бошламай» тёзалмады.

-Танышайыкъ!-деп, Иосиф гынттылы «гитаристни» сакъал тюбюне жетдирди. Жихарев бир ауукъгъа ёрге къобалмай турду. Аны кёрген блатнойла майор бла ойнаргъа жарамазлыгъын ангылагъан эдиле.

Бир атлам артха тепмей

Новороссийск ючюн сермешле бир жыл чакълы баргъандыла. Къойчу улуну полку цемент заводну тийресинде къорууланыуда эди. Немислиле бу къара тенгиз портну алыргъа уллу кюч бургъан эдиле. Алай совет аскерчиле бир атлам артха тепмегендиле. Шахарны къорууларгъа тенгизчи жаяу аскер бригада да келген эди. Аны къауумунда таулу жашла да болгъандыла-офицерле Насталаны Хажибекир бла Теммоланы Юсюп. Экиси да артда Совет Союзну Жигити деген ат атаугъа кёргюзтюлгендиле. Алай ала Къойчу улу бла тюбешмегендиле.

1973 жылда Новороссийск Ленинни ордени эм Алтын Жулдуз бла саугъаланырыкъды. Шёндю уа мында немис-фашист аскерле бла къызыу сермешле барадыла. Кюн сайын гитлерчилени бир ненча атакаларын тохтатыргъа тюшеди. Эки жанындан да къоранч уллуду. Тутмакъладан бир къауум жашны бир жол Къойчу улу «тил» алыргъа жиберди. Алагъа таматалыкъ этиуню Николай Жихаревге буюруп.

Полкну штабыны таматасы артыкъ ыразы болмады Иосифни ол ишине. Ары ётюп иш кетерлеми деп къоркъа эди. Жашла жесирге гитлерчи офицерни алып келгенлеринде, Иосиф жюреги бла къууанды: «Былагъа ышанырыгъа боллукъду!» Барыны да къолларын тутуп, ыспас этди, махтады, Жихаревни инбашына уллу къолун салып: «Аперим! Нек эсе да, билмейме, олтуруп, сени бла ушакъ этеригим келип турады»,-деди.

1943 жылда февральда Къойчу улуну полкуна «531» дуппурда немислилени къорууланыу ызларын юзерге буйрукъ болду. Крымская станицаны алыргъа жолну дуппурда бегиннген гитлерчиле тыйып тура эдиле. Немислиле алайда юч къатлы къорууланыу ыз къурагъанларын разведка билдирген эди. Биринчисинде-румынлиле, экинчисинде-власовчула, ючюнчю ызда-эсэсовчула.

Хорлам берген атака

Полкну штабы дуппургъа чабыуул этиуню планын жарашдырды. Эрттенликде эртте сагъат алтыда бизни артиллеристлерибиз бла миномётчуларыбыз немислилени траншеяларына кючлю от ачдыла. Ызы бла батальонла атакагъа кётюрюлдюле. Биринчи ызны терк юздюле, экинчисинде уа власовчула къаты сюелдиле. Барысы да къырылгъынчы кюрешдиле. Алагъа не ол жанында, не бу жанында жер жокъ эди. Эсэсовчула къоруулагъан ючюнчю ызны аллында батальонла, кючлю отха чыдаялмай, жерге жатдыла. Бир такъыйкъаны оздурмай, мадар этерге керек эди.

Топла бла миномётла гитлерчилени окопларына жангыдан жыйырма минутну ичинде ёлюм от къуйдула. Андан сора полкну командири бла штабны начальниги, алгъа чыгъып: «Туугъан журтубуз ючюн!»-деп къычыргъанда, батальонла бир кибик кётюрюлдюле атакагъа. Энди аланы не кючлю от да тыяллыкъ тюйюл эди. Ол къызыуу бла полк дуппургъа ёшюн урду.

Гитлерчиле, чыдаялмай, артха къачдыла. Болсада, дуппурну алдырып, тынчайып къалыр умут жокъ эди алада. Крымская станица ючюн сермеш онеки сагъатны баргъанды. Аны азатлаугъа къатышхан кёп солдатла бла офицерле къырал саугъалагъа тийишли болгъандыла. Полкну командири Къызыл Байракъны ордени бла саугъалаугъа кёргюзтюлген эди. Ауур жаралы болуп, Иосиф госпитальгъа тюшгени бла байламлы саугъасы къайда эсе да «ажашхан» эди. Орденни иесин, жыйырма жыл излеп, Кабарты-Малкъарда Чегем районну Яникой элинде тапхан эдиле.

Ахыры 6-чы бетдеди.

Илму

Алимни хайырлы баразалары

Окъуулу, билимли адамларыбызны санына къошула барса, айхай да, къууанабыз, ёхтемленебиз. Урунууда, илмуда жетишимлери бла ала халкъны атын иги бла айтдырадыла.

Бу кюнледе да аллайланы санына биреулен къошулгъанды. Бабугентден Гыдайланы Ибрагимни жашы Алим, диссертациясын къоруулап, эл мюлк илмуланы кандидаты деген атха тийишли болгъанды.

Алим орта школну бошагъандан сора Эл мюлк академияны механизация бёлюмюне киреди. Кеси заманында атасы да ол усталыкъны алгъан эди. Аны айырмалы бошагъандан сора окъуу юйде иш да берген эдиле. Алай ол жерчиликни сайлады. Атасы Ибрагим, къарындашлары Марат, Азнор бла Прохладна тийресинде, жер юлюш алып, мирзеу ёсдюредиле. Алим окъуудa юйретгенлерича урлукъ себеди.

Иш баргъан кезиуде, урлукъ баразалагъа бирча тюшерча, башха тюрлю этсе тап болурму деп, кеси амал къурайды. Анга кёре, бюртюкле жерлерин таптандан сора да, башы да ол халда жабылады. Бу амал мылы жерде жараулуду. Алай къургъакъ жерде хайырланса да, башха себиу амалладан эсе файдалыды.

Жаш, окъугъан жерине келип, алгъыннгы устазларына аны юсюнден билдиреди. Андан сора илму ишин башлайды. Эл мюлк академияны лабораториясында тинтиу ишле бардырады. Эки гектар жеринде уа жангы амал бла урлукъ салады. Москвадан, Ставропольдан, Дагъыстандан да алимле келип, Гыдай улуну ишин жаратхандыла, бек сейир этгендиле.

Диссертициясын «Параметры и режимы работы сеялки для безрядового посева семян зерновых культур» деген темагъа къоруулагъанды. Анга илму ишни таматасы эл мюлк илмуланы доктору Мусаби Хабасович Каскулов, диссертация советни председатели, эл мюлк илмуланы доктору Юрий Ахметович Шекихачев эм дагъыда башхала болушхандыла. Алим алагъа жюрек ыразылыгъын билдиреди. Мындан арысында да илмуну жолунда барыргъа таукелди.

Жашны биринчи илму жетишимине уа анасы Захида, атасы Ибрагим, къарындашлары Марат бла Азнор, юй бийчеси Оксана эм тенглери къууаннгандыла. Илмуда андан да бийик даражагъа жетерин тежейдиле. Ахшы муратлары толсунла.

ОСМАНЛАНЫ Хыйса.

КАДРЛА

Европаны бизнес-школларында окъурча

«КъМР-ни Президентини 2007-2011 жыллада республиканы экономикасына кадрланы хазырлау» деген целевой программаны жашауда бардырыу бла байламлы 28-чи-29-чу апрельде Къабарты-Малкъар къырал университетде ол программаны окъуп бошагъанлагъа ингилиз тилден халкъла аралы IELTS экзамен боллукъду. Аны ётгенлеге Европаны бизнес-школларында окъургъа онг чыгъарыкъды.

Экзаменни берирге 85 выпускник хазырланады, аладан сексени 24-чю октябрьде окъуп башлагъан эдиле.

Башда сагъынылгъан программаны республиканы Башчысы Арсен Каноковну буйругъуна кёре КъМР-ни экономика эм сатыу-алыу министерствосу жарашдыргъанды. Аны баш борчларындан бири - предприниматель иш бла кюрешгенлени билимлерин ёсдюрюу, тыш къыраллы алчы бизнес-технологияланы эм сынауну мында сингдириу, оноучу кадрла бла резервни къурауду. Белгилеп айтырчады, бу программаны жашауда бардырыугъа къыралны жанындан иги да болушлукъ этилгенин.

Сынаудан ётгенле окъуууларын Европа союзну алчы-бизнес школларында бардырадыла. Программа ишлеп башлагъанлы тыш къыраллы университетлеге 122 адам жиберилгенди, ол санда отуз тогъузусу 2011 жылда. Халкъла аралы бизнес-школлагъа окъургъа тюшген студентлеге ай сайын республиканы бюджетинден 500 евро тенгли бир ахча тёленеди.

Ала Великобританияда, Испанияда, Швейцарияда, Францияда окъугъандыла. MBA программагъа кёре 26 специалист хазырланнганды, магистратурада 96 адам окъугъанды, ол санда экономикада - 64, туризмде - 27, къырал управленияда - 3, производство эм инновация бёлюмде эм экономикада информация системала деген бёлюмледе биришер адам усталыкъларын ёсдюргендиле.

Ингилиз тилде окъууну къурау деген бёлюмде окъугъанла республикада билимлерин ёсдюредиле эм ахырында IELTS сертификатны алыр ючюн, экзамен бередиле. Ол программагъа бийик билими болгъан Къабарты-Малкъар Республикада жашагъан жаш адам къошулургъа боллукъду.

Экзамен университетни Социально-гуманитарный институтуну бешинчи этажында, 501 кабинетде, эрттенликде 8 сагъатда башланырыкъды.

Бизни корр.

Планла

Миллет соруугъа правительство жууап жарашдыра турады

Эштада, Россейде миллетле аралы байламлыкъла жаны бла Совет къураллыкъ болур эм ол вопрос жаны бла Президентде уполномоченный да. «Ведомствола аралы ишчи къауумну 20-чы мартда кенг халда бардырылгъан кенгешини итогларына кёре жарашдырылгъан предложенияла премьер-министр Владимир Путинни къарамына берилликдиле, - дегенди Дмитрий Козак. -Битеу алып айтханда, оноу къабыл этилгенди».

Вице-премьерни айтханына кёре, миллетлени ишлери жаны бла министерство къураргъа керекди деген предложенияла болгъан эселе да, ол иш Регионланы айныуну министерствосуну оноуунда къалгъанды.

-Миллетле аралы байламлыкъланы юслеринден иш бек къыйматлыды, тамамланыргъа керекли затды, биз ол ишге уллу эс бурургъа да керекбиз. Алай эсе да, ол ишни бардырыргъа властьны энчи органын къураргъа уа ол полномочияла азлыкъ этедиле. Ала регион политикагъа, культураны вопросларына толу келишедиле,-дегенди Козак.

Регионланы айныуну министерствосуну келечиси «Известияны» корреспондентине айтханына кёре, битеу предложенияланы арасында башчылыкъ этиуню тёрели схемасына Советни предложениясы иги келишеди. Президентдеги Совет коллегиальный орган боллукъду. Аны санында, властьны келечилеринден сора да, ол проблематика бла кюрешген алчы жамауат организацияланы членлери да боллукъдула.

-Бек къыйматлы ишлени сюзюу эм Президентни правительствогъа этген буйрукъларын жарашдырыу да, субъектледе къырал миллет политиканы жалчытыу да аны оноуунда боллукъдула,-дегенди ол.

Башха институт – миллетле аралы байламлыкъла жаны бла уполномоченныйди. Дмитрий Козакны айтханына кёре, аллай къуллукъ жашаугъа кийирилсе, ол къуллукъда жаланда «ниет эм политика жаны бла битеу миллетле эм халкъла араларында намысы жюрюген адам болургъа керекди».

Омбудсмен проблема неде болгъанына бек терк эс бура билирге, тинтиуле бардырыргъа, бу болумну тап тамамларгъа президентни атындан буйрукъ алыргъа керекди, дегенди «Известияны» корреспондентине аны ушакъ нёгери. Аны айтханына кёре, сёз Манежный майданда болгъан бузукълукълача неда Кондопогадача къаугъаланы юслеринден барады.

Субъектлени даражаларында координациялаучу системаланы къурар ючюн, аллай постла къураллыкъдыла.

Ишчи къауумну кенгешине къатышхан журналист Максим Шевченкону айтханына кёре, омбудсменни оноуунда 20 экспертледен къуралгъан аппарат бла совет болургъа керекдиле. Ол совет Россейни халкъларыны Конгресси бла ишлерге керекди. Анга уа битеу миллет-культура автономияланы келечилери чакъырылыргъа кереклисине ол не аз да ишекли тюйюлдю.

-Омбудсменни оюму, эксперт оноуча болса да, шарт толтурурча угъай, аны бла да ишлерге деп толутуруучу властьны органлары аны къолгъа алыргъа керекдиле,-дегенди «Известияны» корреспондентине Шевченко.

- Ол министерствому неда башха органмы боллукъду - анда тюйюлдю къыймат. Жаланда ол ишчи орган болсун, салыннган борчланы толтурлукъ эм бола тургъан затлагъа кереклисича эс бурлукъ орган болсун ансы,-деп, кесини оюмун айтханды боллукъ жангы институтланы юслеринден Ингушетияны башчысы Юнус-Бек Евкуров.

Аны оюмуна кёре, айтылгъан вариантла бла бирге энчи службаланы ишлерин кючлерге керекди – миллетчиликни, ксенофобияны, экстремизмни жолларын кесер ючюн.

«**Известия**» газет.

Конференция

Къырал тиллеге окъутууну проблемалары сюзюллюкдюле

Къабарты-Малкъар къырал университетде 2012 жылда 25-чи-26-чы октябрьде, алимле Будайланы Ахматха бла Н.Баговха аталып, «Къырал тиллени тинтиуню магъаналы проблемалары эмда аланы Север Кавказны регионларында окъутуу» деген темагъа регионла аралы илму-практика конференция бардырыллыкъды. Аны ишине къатышыргъа билим бериу эм илму департаментлени методистлери, бийик окъуу юйлени преподавательлери, устазла да чакъырыладыла.

Конференциягъа быллай темалагъа жазыу ишле жиберирге боллукъду: битеулю эм регион тилни билиу бла байламлы проблемала; жангы болумлада культурала аралы коммуникацияланы энчиликлери; семантиканы бла прогматиканы проблемалары; поли- эм моноэтнический арада тилни энчилиги; Север Кавказда къырал тиллени байыкъландырыуда литератураны магъанасы; Север-Кавказ регионда къырал тилледе бийик эм орта профессионал билим бериу: тёреле, проблемала, жангылыкъла; орта школда тил бла байламлы дерслени энчиликлери.

Доклад 12 бетге сыйыныргъа, кеси да илму статьяча жазылыргъа керекди. Конференциягъа къатышыргъа сюйген адам аны юсюнден быйылны 15-чи сентябрине дери билдирирге керекди. Форумгъа заявкаланы **E-mail:methodcentre347@mail.ru**; **amina_23@list.ru** адрес бла жиберирге неда 89280758241- Байзуллаланы Ларисагъа, 89286934817 - Амина Шогеновагъа телефон номер бла сёлешип толу хапар билирге боллукъду.

Конференцияны къурагъанланы адреси: **КъМР, Нальчик шахар, Чернышевский атлы орам, 173, Къабарты-Малкъар къырал университет, Филология институт.** Контакт телефон: **8(8662)77-44-95** - деканат ИФ.

Аны чыгъармалары дунияны поэзиясында тийишли жер алгъандыла

Давид Кугультинов туугъанлы - 90 жыл

Оюм

Давид Кугультиновну чыгъармачылыгъыны теренлиги дагъыда бир кере шарт ачыкълай турады битеу миллетле да фахмулу болгъанларын. Ол, гитче халкъны тилинде жазгъан назмучу, битеу къыралгъа, аны тышында да белгилиди. Аны кишиликге, адамлыкъгъа жоралариннган назмуларына тюшюнюр ючюн, сёзсюз, Давид Кугультиновну жашау жолун игирек билирге керекди.

Бек сейири уа, къадары тюбетген къыйынлыкъ дерследен ол бир жорукъгъа юйреннгенди – жашаугъа, адамлагъа да огъурлу кёзден къараргъа. Бу шартны чыгъармачылыкъ отуну чырахтанын жандыргъанды. Аны юсю бла жаратылгъанды кертичилик, адамлыкъ поэзиясы да. Ёз жазыуундан жарата кишилик гыллыуун,

Теренлик

жашауундан ала кесине, башхалагъа да дерс. Бурунладан келген сорууланы теренлигине элтиую бла багъалыды чынг алгъа Давид Кугультиновну поэзиясы.

Иги рифмалай билген кёп бюгюнлюкде. Назмучулукъда тыш кёрюмдюсюн напчалауда усталыкъ бек уллуду. Кугультиновну назмулары, поэмалары да бек къыйматлыдыла. Аны жашауну ара жоругъу чынтты адамлыкъ бла бирликде болууду. Ма халкъ чыгъармачылыкъгъа кёре жазылгъан назму тизгинле:

Кёрдюм тюшюмде къурч
асланланы,
Масхаратды аланы бош
кёрюмдюм...
Айтдыла, бере тиш-къылычланы:
«Жырт онгсузну, табарса бизден
сюйдюм!».
Алай унамадым тишле алыргъа
Мен, ашыгъа, адамлай къалыргъа.

От аламатды къыш кюн адамлагъа жылыуун берген чакъда, анда сабийлеге ётмек бишген уаахтыда. Алай ол юйлени, бешиклени кюйдюрген сагъатда уа бек аман эришиди. Тюз алайды сёз да. Ол аламатды огъурлулукъгъа, насыплылыкъгъа къуллукъ этсе. Алай анга кёп кере аманлыкъгъа баш урургъа да тюшгенди.

Ол заманда сёз къоркъуулу болады, тюз да юй, журт кюйдюрген ёртенча. Къалай кенгдедиле бу бушуулу уаахтыда, къызны сюйгенине аталгъан шыбырдауукъ сёзлери, сабийине къапланнган ананы бешик жыр сёзлери, къалай кенгдедиле бу бушуулу уаахтыда хуначыны, сабанчыны акъыл сёзлери...

Къалай насыпсыздыла сёзле, алагъа аманлыкъгъа, ёлюмге къуллукъ этерге тюшсе. Аланы къудурет жашаргъа жаратханды! Прометей адамлагъа отну юйле кюйдюрюрге деп келтирмегенди. Халкъла да тиллерин жаулукъ, аманлыкъ ючюн жаратмагъандыла.

Совет назмучу Давид Кугультиновну – сёзю игиликге, жарыкълыкъгъа жоралааннганды. Ол сёз адамланы насыплылыкъларына, Ата журтуну монглугъуна бойсунады. Аны сёзю уллу ийнаныулукъдан жаратылгъанды. Давид Кугультинов иш кёллюле бла бирге барады, жашауну ахыр кюнюне дери аланы араларында, ала бла бир сатырда баргъанлай да турлукъду...

КЪУЛИЙЛАНЫ Къайсын.
«Терек да алай ёседи» деген китабындан юзюк.

СУРАТДА: (солдан онгнга) Давид Кугультинов бла Къулийланы Къайсын.

Ёхтемлениу

ХАЛКЪЫНЫ НАМЫСЫНЫ БАЙРАГЪЫ

Аты дуниягъа айтылгъан къалмукълу поэт, Социалист Урунууну Жигити, СССР-ни эм Россейни Къырал саугъаларыны иеси Давид Никитич Кугультинов 1922 жылда 13-чю мартда туугъанды. Туугъан жери Къалмукъну магъриб жанларында орналгъан Сладков районну Абганер элиди. Атасы анда устаз болгъанды. 18-жыллыкъ жашны 1940 жылда Элистада «Жашлыкъны назмулары» деген ат бла биринчи назму китабы чыкъгъады. Ол жылда СССР-ни Жазыучуларыны члени да болады.

Мени къадарым да жашауумда бек уллу саугъа этгенди: мен уллу поэт, керти акъылман Давид Кугультинов бла ушакъ этгенме, кёп кере тюбегенме, жазгъанларымы окъутханма, аны ариу сёзлери манга маданиятда да, жашауда да жол къагъытлыкъ этгендиле. Аны бла сёлешгенде, аны эслилигине, усталыгъына, билимини теренлигине сейир этесе, ауузундан чыкъгъан хар оюмда ары дери мен эшитмеген бир жангы зат болуп къалады. Аны бла ушакъ этгенинг бир да унутулмазлыкъ зауукълукъ дерси болуп къала эди.

Давидни жазгъанлары битеудуния поэзияны сыйлы тёрюндегилеге къошулупду. Алай аны энчи жашауу да бек сейирликди, жазгъанларындан кем тюйюл эсе да, алайды. Жашауну къыланч жолларында жюрек кючю туура болуп тургъанды: хорлатмагъанды ол не уллу къыйынлыкъгъа да, тюрленмегенди адамлыгъына, сууукъ кёзден къарамагъанды тенгине.

Давидни жамауат эм политика иши бек къызгъан заманларында мен аны къысха таныгъанма. Ол СССР-ни Баш Советини депутаты, СССР-ни да, РСФСР-ни да Жазыучуларыны союзларыны секретары болгъанды, кёп тарыхлы жамауат ишлеге бизни республикабызны атындан барып тургъанды. Къайда болса да, ол кесини уллу сынауну хайырындан адамла сейир этип тынгыларча сёлешип, тутхан ишинде бет жарыкълы болгъанды. Сессиялада Давидни сёлешгенлерин эшитген башха депутатла, республикаланы къырал оноучулары, анга кеслерини жумушларын айтып, аланы тамамларгъа болушурун тилеп болгъандыла.

Тарыхны ол кезиую эски жашау кесини жолун тарауса тургъан заманлагъа, адамла дуния ачыкълыкъгъа къууанып, анга ышанып жашагъан кезиулеге тюшеди. Ол жыллада Давид Кугультинов Къалмукъну Жазыучуларыны союзунда, бизни литература журналыбызда кёп кере бола-бола тургъанды. Ол тюбешиулерибизде ол баргъан жерлерини, кёрген затларыны юслеринден тынгылы хапар айтып, кёзлерибизни, кёллерибизни да дуниягъа ача эди. Баргъан, кёрген, адетлери, болумлары бла да шагъырей болгъан жерлери уа – АБШ, Къытай, Индия...

Мен акъыл этгенден, Давид болмагъанча уллу кишиликни иеси эди. Ол себепден болур эди ёз халкъыны болумуна къан жууукълугъу, къадарыны жолларыны чыгъышлары халкъыны къадарындан эдиле.

Билгичлиги болгъан акъылман эди ол, сёзю окъуна кесине битеу дуния болумну сыйындыргъан. Аны бла бирге поэзиясы да аны дунияны жамлай эди. Батюшков айтхан болур дейме: «Жашагъанынгча жаз, жазгъанынгча жаша». Ма ол жорукъну эм башха салгъанды Давид Кугультинов:

Сёзню бла кертиликни мен бирге
Жюрютгенме, юзмей бирин
бирсинден.
Туугъан журтумда жаным кер
тиликге
Жумуш этди, юлюш эте кесинден.
Айтханымдан къайтмагъанма
мен бир да,
Къоркъмагъанма жашауумда
кишиден,
Ийнанмазгъа амал жокъ, келип,
кёр да:
Къаным мухурлапды этген ишими.

Ол битеу дуния хурмет этген поэт болгъанлыкъгъа, санга, манга, бирси бирине да ачыкъ эди. Сюйген заманынгда анга тюберге, къайгъынгы айтыргъа, ушакъ этерге, кенгеширге жол ачылып болгъанды.

Ол бизни жашаубузну чырагъы эди. Шуёхубуз, устазыбыз, таянчагъыбыз эди. Аны тёгереги адамдан толу болмагъан заманны билмейме мен. Ол хар бирине да таба эди сёз, бош хапарны да магъанасын бийик эте, жашауда бош зат болмагъанын кёз тууранга салып. Аны эси да адам айтып ангылаталмазча болгъанды. Ол Пушкинни, Лермонтовну, Есенинни, Тютчевни кёп чыгъармаларын, «Джангарны» иги кесегин кёлюнден айтыучу эди.

Михаил Дудин айтханды аны юсюнден: «Давид Кугультинов! Мен аны атын айтсам, кёз тууарама ташдан ишленнген къысыкъкёз сурат, жашау желлеге бетин буруп, аланы ичлеринден къарап, кюнню кёрюп тургъан инсан сыфат чыгъып тохтайды. Аны бети халкъыны бети эди», - деп.

Давид жашауунда намысны да, бетсизликни да, ачыуну, къууанчны да, сатлыкъны, кертиликни да сынагъанды. Бир кере ол былай айтханды: «Жашау, сен жанымы сынай, къоркъутургъа кюрешгенсе кёп, алай сени аллынгда сынып, айтмадым, менден къарыулуса, деп».

Ол фахмусу бла да, кесини халы, адети бла да ал сатырда баргъанладан эди. Кесини ол даражасын уста билгенди. Ол эсли, акъыллы адам эди, Ярослав Смеляков айтханлай, Сократны мангылайыча мангылайлы. Ол зата адам эди. Кесини ол зата дуниясында жашагъанды, ишин этгенди. Тилибиз ючюн, литературабыз ючюн да терен къайгъырып жашагъанды. «Тили болмагъан халкъ – ол халкълыгъын тас этгенге саналады. Битеу дуния да кемди тил болмаса». Сёз болмаса, не Эйнштейн, не Ньютон, не Гомер, не «Джангар» боллукъ тюйюл эдиле. Инжилде айтылгъаныча, Сёз – Тейриди», – деучю эди ол манга. Аны алай айтханыны магъанасы: ана тил тутады адамда миллетлик ышанны, илишанны да.

Давид кесини тукъумун алты атауулгъа дери билгенди, ол кюльденгюд атауулдан эди, ол дегени – «сёзге уста» демекликди. Кесини 80-жыллыгъында, Къалмукъ къырал университетни студенлерини алларында сёлеше, былай айтханы бюгюн кибик эсимдеди: «Шуёхлукъгъа, сюймекликге кертичи болугъуз. Ата-аналарыгъызны хурметлегиз. Сиз ийнаныи къалыгъыз: атагъызча, анагъызча, киши да сюерик тюйюлдю. Кесигизни аладан акъыллыгъа санамагъыз. Мен сенден эсе башхаракъ ангылайма жашауну былайчыгъын, дерге ашыкъмагъыз. Мардадан озмагъыз бир заманда да. Ата-анасын эниш этген – ёмюр къаргъышлыгъы боллукъду». Ол сёзле барыбызгъа да, бу дунияда жашагъанлагъа, насийхатдыла.

Юй бийчеси Анна Григорьевна бла алтмыш жылдан артыкъ, бир да тюрленмегенлей, бетинг къара болсун дерча, не аз да кёлюне тиймегенлей жашагъанды. Ала бир бирни бек сюйюп болгъандыла. Ол себепден болур эди, Давид юй бийчесинден сора жаланда юч айчыкъ жашагъанды.

Жашауну арт жылларында ол, манга телефон бла сёлешип, къонакъгъа чакъырып, кёп затны юсюнден аслам ушакъ этгенбиз. Башха жазыучула бла да алай эди. Кёзлеринден тыннгандан сора ол, кёрген этмегенликге, сёзюбюзню эшитирге, сёзюн эшитдирирге бек сюйгенди. Ёле туруп: «Мен сизни барыгъызны да бек сюеме», - деген эди. Бюгюнлюкде, тёгерегибизни къармап, аны излеп жашайбыз барыбыз да.

Бир да, бир да кёлюм бармайды аны юсюнден ёлген адамны юсюнденча жазаргъа. Аны «Жашау тереги» деген бир назмусу барды. Анда уа – быллай тизгинле:

Бизни азапдан сакълагъан –
Пушкин, Толстой, Шекспир.
Жюрегинде ала болгъан –
Муратына къысха келир.
Ала кетселе уа, кёлден,
Кёзден кетер жашау нюрю,
Юзюлюр – болсун эсингде –
Киндиги жашау ёмюрню.

Давидди бизни жашау терегибиз бюгюнлюкде, къыйынлыкълаины женге, чагъып тургъан.

Эрдни ЭЛЬДЫШЕВ,
Къалмукъну халкъ поэти,
Кавказны жазыучуларыны
клубуну къалмукъ бёлюмюню
таматасы.

Эсгериуле

Шуёхлукъну чексиз хайыры

1964 жыл. Октябрьми, ноябрьми – эсимде тюйюлдю, кюз артында Нальчикде СССР-ни «Детгиз» китап басмасы къурагъан сабий литератураны юсюнден кенгеш болады. Къалмукъдан анга Давид Кугультинов бла Алексей Балакаев къатышадыла. Ол кезиуде мен информация бёлюмню таматасы эдим. Мени редакция ол кенгешге иеди. Миллет республикаладан келгенле бла асламыракъ ушакъ этеригим келип, аланы табама. Экиси да хапар сорургъа аланы сайлагъаныма бек къууанадыла: не десенг да, къалмукълула да, бизнича, адабиятларын жангыдан башлагъанладан эдиле. Туугъан жерлерине тансыкъларын ала тургъанлы жети жыл болады, кеслерини юслеринден да, литератураларындан да бирси халкълагъа айтырыкълары кёпдю. Алай андан да бег а Давидни къууандыргъан, мен артдаракъ ангыладым аны, таулу адамына тюбеп, Къайсынны табаргъа онг чыкъгъаны болгъанды. Болсада мен сорлукъларымы соруп бошагъынчы, чыдады да, ана тилибизге кёчюрюрге бир къауум назмуларын бергенден сора Давид, ышаннгысыз, арсар бет алып, сорады:

– Къулийланы Къайсын мында болурму, экен? Мында эсе уа, къалай тюберге боллукъду?

– Мен билгенден, мындады. Ары-бери кетип билмейме. Тюнене, бюгюн кетмеген эсе, – дейме.

– Бил да, манга бир айт. Мында эсе, тюберге-къалыргъа боллугъуну юсюнден да бир сорурса.

– Мында эсе, тюберге боллугъуна уа не сёз, – дейме да, кесими Къайсыннга айтдыргъаныма этдиралльыкъ кишичикча кёргюзтюрге кюрешеме. Ол ингирде кенгешни юсюнден газетге жазарыгъымы да жазып, Къайсыннга телефон бла сёлешеме да, билдиреме.

– Мен кесим да барлыкъма ол кенгешге, алай «Литература эм жашау» газетден искусство бёлюмню редакторну Пистунова келипди да Москвадан, анга эрттенликде тюбемей амалым жокъду, андан сора не сен келтирирсе аны бери, неда мен кесим барырма ары.

Экинчи кюн кенгешге бара баргъанымлай окъуна айтама Давидге ишни болушун.

– Келчи, бизни анга бир элт. Пистунованы юсюнден мен да эшите тургъанма. Ол бош келген болмаз Къайсыннга. Барып къалайыкъ. Бу тиширыу не бошатыр аны, не бошатмаз. Алай дегенлигим, алгъа телефон бла сёлеш да, заманы боллукъ эсе, бир сор, – деп къошду Давид.

– Келигиз-келигиз, – дейме мен да, – ол аллай адам тюйюлдю, келгенни артха ашырып къойгъан.

Не болсун, элтип барама къалмукълу жашланы Къайсынны юйюне. Ол заманда ол

Ленин орамда 1-чи номерли аптеканы башында жашаучу эди. Арбазгъа кирип барсакъ, Къайсын, бир келбетли, башына гебенленнген къалын къара чачлы тиширыу бла арбазда узун шинтикге олтуруп, ушакъ эте тура эди. Давид, бизден уялмаса, ёрге секирлик эди, аны алайда табылып къалгъанына асыры къууаннгандан. Къатларына барабыз да, Къайсын ёрге къобуп, бизни таба ышара атлап, келгенле бла жарыкъ саламлашды...

Артда, экиси да жан бла тёммек болгъандан сора, кёп хапарла чыгъа турдула: Ала озгъан ёмюрню 40-чы жылларыны ахырында окъуна таныш болгъандыла; ала бир бирни сюргюнню къыйын жылларында да тас этмегендиле; бир бирге таянчакълыкъ этип тургъандыла (Давид 1944 жылдан 1956 жылгъа дери, жалгъан дау бла тутулуп, тутмакъда болгъанды), деп. Къайсынны ол жыллары мени сюймегенни да болмасынла.

Ала биринчи кере къачан, къалай тюбегенлерин, алай татлы неликден болгъанларын айталлыкъ тюйюлме. Мен ол кюн, 1964 жылда, экисин тюбетгеним бюгюн кибик эсимдеди: аланы ол такъыйкъада биринчи тюбешиулерича кёрюннген эди манга. Кертисин, тийишлисин аланы экисинден башха адам айталлыкъды деп билмейме. Артда аланы бир бирсиз болмагъанларын мен кёре тургъанма. Кёп ишлерине шагъатлыкъ эталлыкъма.

Жангыз да бир юлгю: Давид Кугультиновну бир китабы РСФСР-ни литература жаны бла къырал саугъасына кёргюзтюлюп болады. Къайсын кеси, аны биринчи алгъанладан болуп, саугъаланы юсю бла комитетни членине айырылыпды. Ол себепден анда бола тургъан затладан толу хапары барды. Не сёз, Давидни китабын ётдюрюрге сюеди. Иш тап бола баргъан кюнлени биринде, комитетни жыйылыулары бошалып, тауусум этиллик кюнле. Давид Кугультинов «Москва» конакъ юйде Къайсын бла бирге жашагъан отоуубузгъа хыны-суху кирип келеди да, айтады:

– Битеу къыйынынг зырафына кетди, къарындашым. Бизни обкомдан РСФСР-ни Правительствосуна къагъыт келгенди. Кеси кёзюм бла кёргенме. Анда мени сёгюп жазадыла бир тюрлю саугъагъа тийишли тюйюлдю, деп. Давидни халы осал эди. Къайсын да, ол да, бир бирге къарашып, иги кесек сюелдиле.

– Министрлени советини таматасына - Вороновха бармай амалынг жокъду, – деди Давид, тура кетип.

Къайсын кёп сагъыш этди. Кишиге да жукъ айтмагъанлай, правительствону башчысыны приёмныйын сорады да, сёлешеди ары. Вороновну болушлукъчусуну телефонун сорады да, телефонну жангыдан бурады.

– Геннадий Ивановичге, амал тап да, бир айтчы, былай да былай, къарт Къайсын бир эки минутчукъгъа тюберге сюе эди деп. Сора манга бери билдирирсе. Телефонум былайды, – дейди да, къонакъ юйде отоууну номерин айтады.

Озгъан болур эди эки сагъат тенгли бир заман. Зынгырдайды телефон.

– Бек тапды манга. Анга тап эсе. Сау болугъуз! Къайсын, Давидге айланып: «Санга тапмыды тамбла сагъат ючге болса», - дейди. Ол тапды, деди. Экинчи кюн сагъат ючге ишлеп кетеди Къайсын. Давид бла мен къалабыз сакълап. Келеди бир заманда. Биз битип къалабыз анга.

– Тауусум этигиз, сиз айтхан болсун, орунбасарыма Кочемасовха билдир да, къагъытланы манга келтирсин къол салыргъа, - деди. Къайсын бу сёзлени бир тюрлю магъана бергенча да болмай айтды: ол адепли адам эди. Этгенин айтыргъа сюймеген.

Алай бла Давид Кугультинов РСФСР-ни литература жаны бла саугъасын алды. Экисини ортасында болгъан аллай кёп иги ишлени юслеринден айтыргъа боллукъду. Экиси да андан артхасында бир бирге бек сакъ эдиле. Экиси да энди керти дунияларын тапхандыла. Жаннетли болсунла. Биз да юйренсек боллукъ эди бир бирге иги болургъа алача.

ГУРТУЛАНЫ Салих,
Кавказны жазыучуларыны
клубуну президенти.

СУРАТДА: (солдан онгнга) Къулийланы Къайсын, Давид Кугультинов эм Чингиз Айтматов.

БИР СУРАТНЫ ТАРЫХЫ

Акъылманла, татлы тенгле

Акъылман Къайсынны кёрюрге, ушакъ этерге, аны суратын ишлерге экеулен келедиле Москвадан: «Студенческий меридиан» журналны баш редакторуну орунбасары, белгили журналист Юрий Ростовцев, фахмулу къалмукъ суратчы Дмитрий Санджиев. Ала Къулий улу бла тюбешедиле, хапарлашадыла, алай закий назмучуну портретин этерге, аз-кёп болса да, бир ауукъ заман керек эди. Ол кезиуде поэтни аурукъсунуп тургъаны бла байламлы суратчылыкъ ишлени артдаракъда тамамларгъа келишедиле.

Мен ол заманда Къабарты-Малкъарны обком комсомолунда ишлегеним себепли къыралыбызны ара шахарындан келген къонакъла бла Элбрус тийресине, Чегем тарына барыргъа да тюшеди. Бизни адамларыбызны, табийгъатыбызны да болмагъанча бек жаратадыла Юра, Дмитрий да.

Артагъыракъда ала Къайсыннга жолукъгъанларына, аны аламатлыкъ, тамашалыкъ хапарларына тынгылагъанларын айтып бошаялмайдыла. Мен а Ростовцевден ол чакъда тилейме: «Ол сиз жаздыргъан ушакъ бла шагъырей болургъа уа онг бармыды?»

Ол а, мыйыкъ тюбюнден ышара: «Угъай, шуёх! Мен Къайсын Шуваевични юч-тёрт сагъат къатында тургъанма. Ол уаахтыны жашагъан ёмюрюмде да унуталлыкъ тюйюлме. Аны адам сёз бла айтып бералмазча деменгили оюмларын, сагъышларын, жюрек сёзюн кассеталагъа жазып алгъанма. Аланы уа бир бёлек жылдан сора сизге къайтарыргъа да болурма. Алай аланы багъалары бек уллу боллукъду, аллай бир ахча уа табаллыкъмысыз?» - дегенде, нёгерлерим, мен да, аны айтханларына, къалай эсе да, ол заманда уллу эс бёлмейбиз. Ойнай тургъан сунуп къоябыз.

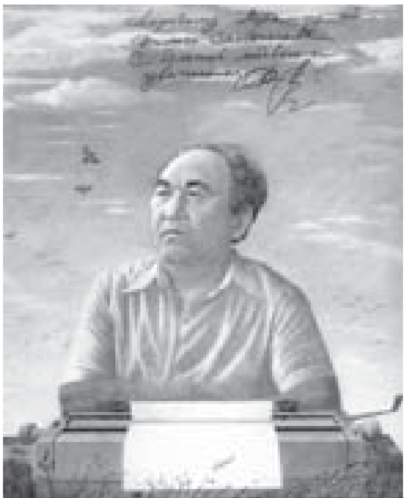

Артдан-артха уа тюшюне барама: аны ол сёзлери бла этгени бир тюрлю оюнсуз болгъанына. Бюгюн –бюгече да ол, мен оюм этгеннге кёре, бек магъаналы ушакъ зарфха урулмагъанлай, басмаланмагъанлай, бизни сакълагъанлай тургъаны хакъды.

Къалмукълу суратчы Дмитрий Санджиев бла уа биз уллу шуёхла болабыз. Сора бир кере Москвада болгъанымда, ол жангы фатар алгъанын эшитеме да, аны алгъышлай, жашагъан жерине да барабыз Батырбекланы Хамзат бла бирге (ол Адабият институтда окъуй эди).

Бизге бек жарыкъ да тюбейди Дима. Сора бу сиз кёрген суратны чыгъарып, бизге кёргюзте: «Нальчикге Къайсын акъсакъалны быллай портретин ишлер муратда барама. Алай аны бла жаланда бир кере тюберге тюшдю. Манга уа, бек аздан, юч-тёрт кере къатында болургъа керек эди. Бир кесек эскизчиклерим бардыла, жарсыугъа, ала азлыкъ этедиле. Тюбешалмай къалгъаныма уа бек жарсыйма...

Къайсын бла Давид татлы тенгле эдиле. Ол жууукълукъну ала бизге осуят этгендиле. Биз анга кертичи болургъа керекбиз!»- деп, бу суратны манга саугъагъа береди. Кертиси бла да, Къулий улу, Кугультин улу да ёз жашау, чыгъармачылыкъ жоллары бла бизге, аланы ызларындан баргъанлагъа, ёмюрлюк юлгюдюле. Ма аланы ол жууукълукъларына шагъатлыкъ этеди «Так растёт и дерево» деген китабында Къайсынны Давидге аталгъан «Теренлик» деген эссеси. Кугультиновну да бизни акъылманнга аталгъан бу аламатлыкъ назмусун тау тилге, сёзсюз, мен аны ючюн кёчюргенме.

БЕППАЙЛАНЫ Муталип,
жазыучу.

Къулийланы Къайсыннга

Кёрдюм тюшюмде къалын
агъачны,
Къанатлыла ачы-ачы къычыра...
Манга узатдыла къанатланы,
Мындан узакъгъа учаргъа
чакъыра...
Алай унамадым къанат алыргъа
Мен, ашыгъа, адамлай
къалыргъа.

Кёрдюм тюшюмде къурч
асланланы,
Масхаратды аланы бош
кёрюмдюм!
Айтдыла, бере тиш-къылычланы:
«Жырт онгсузну, табарса бизден
сюйдюм!..»
Алай унамадым тишле алыргъа
Мен, ашыгъа, адамлай
къалыргъа.

Полкну командири

Ахыры. Аллы 2-чи бетдеди.

Днепрни жагъасында

Къойчу улу, госпитальдан чыгъып, кесини аскер бёлюмюне къайтханда, сермешле Украинаны жеринде бара эдиле. Ёшюнюнде «За отвагу» майдалы жылтырай, Жихарев майоргъа жарыкъ тюбеди. Ала, эрттеден танышлача, бир бирни тансыкъладыла. Иосиф сержантны саугъасы бла алгъышлады. Оруслу жаш тутмакъда тургъанында, Хутай деп бир малкъарлыны таныгъаныны юсюнден Къойчу улуна былай хапар айтханды: «Уста мараучу эди, лагерьни таматасы аны биргесине уугъа жюрютюп тургъанды. Уруш башланыр жылны аллында кетген эди ол эркин болуп. Бир жол уссурий тайгада уугъа полковник жашчыгъын да алып баргъанды. Хутай болмаса эди, къаплан сабийни ашарыкъ эди. Жыртхыч жаныуар аны юсюне секиргенде, ол аны тюз мангылайындан уруп ёлтюргенди...»

Андан сора Иосиф, Жихаревни жууукъ адамыча кёрюп, анга кёзкъулакъ бола турду. «Тил» алыргъа барлыкъ солдатланы санында бек алгъа аны атын айтыучу эди да, энди оруслу шуёхун сакъларгъа кюрешеди. Алай урушда окъдан ким кимни сакълаяллыкъды?! Днепрни онг жагъасында сермешледен биринде ол ауур жаралы болду. Аны медсанбатха элтдиле. Къойчу улу чабып жетди ары. Аны ауузундан къан келгенин кёргенлей, тюнгюлдю андан. Болсада жапсарыргъа кюрешди:

-Коля! Коля! Къоркъма, иги болурса! Биз, Аллах айтса, Берлиннге бирге жетербиз!..

-Жолдаш командир, Берлиннге мени жолум кесилди,-деди Жихарев, къаннга боялгъан эринлерин кючден къымылдата.-Манга болуру болду. Сизге бир тилегим барды, угъай демей эсегиз.

-Айт, Коля, сени тилегинги толтурмай къалай къоярма мен!

-Хуржунумда анамы адреси барды. Мен тутмакъгъа терслигим болмай тюшген эдим. Аны ючюн кёп жилягъандан анамы кёз жашлары къуругъан эдиле. Мен аны жангыз жашыма. Ёлгенними эшитсе уа... Анама жазарса... Ол ат орунда болгъан иш ючюн а кечгинлик тилейме.-Ала Жихаревни ахыр сёзлери эдиле.

Иосиф, Николайны ариу кёк кёзлерин жабып: «Сен Туугъан журтунгу аллында борчунгу айыпсыз толтургъанса, жаннетде жат!»- деди. Жихарев Къойчу улудан бир ненча жылгъа жаш эди, алай уруш аланы тенгле этген эди.

-Къалай билдирейим жарлы анагъа жангыз жашы ёлгенини юсюнден,-деп, Иосиф бир ненча кюнню сагъыш этгенлей турду. Жазмай да къалай къойсун! Угъай, сермешде ёлгенни ахыр тилегин толтургъан сау къалгъанны борчуду!

Майор Жихаревни анасыны адреси болгъан къагъытчыкъгъа къарап, жазды:

-Багъалы Клавдия Степановна! Сизге бу бушуулу хапарны, кёлюм тола, арсар бола, билдиреме. Сизни жашыгъыз Николай Жихарев, мени татлы шуёхум, немис-фашист аскерле бла сермешледе чынтты жигитча жан бергенди...

Адепли эм тюзлюкчю

Репрессиялагъа тюшген халкъладан болгъан кёп офицерлени 1944 жылда къуллукъ этерге тылгъа жибергенлери белгилиди. Къойчу улу уруш ёртенини ичинде Германияны ара шахарына дери баргъанды.

Кёп таулу фронтчулача, ол да юйюрюн Орта Азияда тапхан эди. Кёчгюнчюлени басынчакълагъан комендантла бла ахырыда жарашмагъанды. Аскерден «Харле» мотоцикл келтирген эди да, анга минип айланнганды. Аллай хапар къайдан чыкъгъан эсе да, отставкадагъы майорну кероху барды деп, органла ызындан болгъандыла. Бир жол кинотеатрны аллында, эслемеген кибик этип, бир жаны бла ётюп бара, биреулен фуражкасыны козырёгун Иосифни бурнуна жетдиргенди. Аны бурну къанагъанды. Къойчу биле эди ол органлада ишлеген адам болгъанын. Къаны терк къайнап къалыучу къайры тёзерик эди! Ургъанды да, жаякъ сюегин сындыргъанды милиционерни. Аны ючюн сюдлюк да болгъан эди...

«Вклад репрессированных народов СССР в Победу в Великой Отечественной войне 1941-1945 гг.» деген китапда Совет Союзну Жигитине кёргюзтюлген малкъарлыланы тизмесинде Къойчу улуну аты жокъду. Аны бла байламлы эсиме тюшюреме бу затны. «Коммунизмге жол» («Заман») газетни баш редакторуну орунбасары болуп кёп жыл ишлеген Малкъондуланы Хамит бла (жаннет ахлусу болсун) Къарачайгъа баргъан эдик. Ол заманда «Къарачай» газетни редактору, жангылмай эсем, Баучиев болур эди дейме. «Къойчуланы Иосифни таныймысыз?»- деп сорду ол бизге.

-Атын эшитгенбиз, алай аны бла шагъырейлигибиз жокъду,- деп жууаплады Хамит.

-Ай, юйюгюзге, аллай адамыгъызны битеу малкъар халкъгъа белгили этмей къалай турасыз?

-Билмей эсегиз, мен айтайым хапарын:

-Къойчу улу Иосиф бла мен урушда танг кесекни бир аскер бёлюмде къуллукъ этгенбиз. Аны жигитлигини юсюнден айтып жетишдираллыкъ тюйюлме. Къоркъгъан деген затны билмей эди. Бир-бирледе мен анга: «Кесинги барындан да алгъа отха нек атаса? Командир ушайса да. Жигитлик, айхай да, игиди, махтаулуду, алай аны да бир мардасы, чеги болургъа керекди»,- деп тырман этсем, ол а: «Двум смертям не бывать, а одной не миновать»,-деп, орусча жууап къайтарып къоюучу эди.

Уллу, къарыулу адамла жууаш болуучудула, дейучюдюле. Къойчу улу уа аллай тюйюл эди. Кёлюне тиерча зат айтхан болса, къызып къалыучу эди, жумдуругъун жетдирирге да угъай демегенди. Полкубузда бир капитан бар эди. Ол да къарыулу жаш эди. Дивизияда бары да къоркъуучу эдиле андан. Не ючюн эсе да, Иосиф бла сёз болгъандыла да, жагъалашхандыла. Ол капитанны халек тюйгенди, къыяулу этерге аздан къоюп.

Ол иш а таулу жашны Совет Союзну Жигити деген атха кёргюзтюуню юсюнден документлени жарашдырып, фронтну Аскер советине жиберирге деп тургъанлай болгъанды. Аны сылтауу бла къуру къалгъан эди ол Алтын жулдуздан...

Мен Къойчу улу бла юч – тёрт кере тюбешгенме, алай ол манга къарачайлы айтхандан бир зат да сагъынмагъан эди. Ахыр кере баргъанымда, ауруп тёшекде эди. Ол пелиуан жеринден туралмагъанына ийнанырыгъым келмей эди. Алай, не амал, ауруу не къарыулуну да жыгъады. Кёп бармай дуниясын алышхан эди малкъар халкъны жигит уланларындан бири.

Аны мамыр жашауну юсюнден бир-эки сёз айтыргъа сюеме. Жарсыугъа, биз кесин кётюрмегенни кётюре билмейбиз. Къойчу улу кесин бугъунуп тургъанча жюрютгенди. Урушда этген жигитлик ишлеринден кишиге хапар айтмагъанды, махтанмагъанды. Колхозну бухгалтериясында гитче ишчикде ишлеп (счётовод), андан башха бир зат излемей, жашауун алай оздургъанды.

-Мен аны ол къылыгъына бюгюн да сейир этгенлей турама. Ма аллай адам эди жаяу аскер полкну алгъыннгы командири, гвардияны отставкадагъы майору Къойчуланы Иосиф.

КЪУЛБАЙЛАНЫ Алий.

Юбилей

Врач саусузну игиге умутландырады

Быйыл республикалы больница кесини 50-жылыгъын белгилерикди. Бу къырал бюджет учреждениены халкъны саулугъун сакълаугъа къошумчулугъу бек магъаналы болгъаны кимге да баямды. Юбилей бла байламлы биз больницаны баш врачы, профессор, медицина илмуланы доктору, КъМР-ни эм Ингушетия республикаланы сыйлы врачы Аскар Жигуновха тюбеп, ушакъ этгенбиз.

-Элли жыл... кёпмюдю ол, азмыды?

-Ол элли жылны ичинде бизни медицина аягъы юсюне тургъанды дерге боллукъбуз. Республикалы больница ачылгъанда, эки этажлы эм бир тёрт этажлы корпуслада 360 саусузгъа жерле ачылгъан эдиле. Сабий, инфекция, хирургия, терапия, неврология бёлюмле, консультация поликлиника, лаборатория, рентген кабинет къыстау ишлеп башлагъан эдиле. Артда саусузлагъа жерлени саны ёсген эди, жети этажлы хирургия эм беш этажлы терапия бёлюмле ишленнгендиле, специализацияланнган службала къуралгъандыла.

Больницаны мурдорунда КъМКъУ-ну медицина факультетини эм медицина колледжни студентлери билим аладыла, аны ючюн 1966 жылдан бери больницагъа клиникалы деген даража берилгенди.

Бюгюнлюкде республикалы клиникалы больницаны жыйырма бир стационар бёлюмю барды, алада 860 саусузгъа жерле шёндюгю мардагъа кёре тап жарашдырылгъандыла. Гемодиализ арада 150 адамгъа къарайдыла. Жаланда бир жылгъа сегиз минг операция этиледи. Ишчилени саны бир минг бла тёрт жюзден озгъанды.

-Медицина бек терк айныгъан илмуладан бириди. Республикалы больницада шёндюгю амалланы хайырланамыдыла?

-Хау, адамны саулугъун тинтиуде битеу жангы амалла бизде бардыла: эндоскопия, ультразвуковая диагностика, компьютерная эм магнитно-резонансная томография. Хирургла бла терапевтле багъыуда алчы амалланы хайырланадыла.

Диагноз салыу эм багъыу иш игилендирилликди, Республикалы больницаны айнытыуну программасы жарашдырылгъанды. Программагъа кёре, мындан ары да бизни учреждениябызгъа жангы медицина оборудование алыныр ыкъды.

Жоллада авариялагъа тюшгенлеге медицина болушлукъ этиуню программасыны юсю бла больницада травматология ара ишлеп башлагъанды.

-Больницаны айныууна уллу къошумчулукъ этгенледен кимни белгилерик эдигиз?

-Бизни ишибизни энчилиги уллуду: врач не иги ишлесе да, медсестра жууапсыз болса, багъыу тап барлыкъ тюйюлдю. Хар адам кесини жеринде анга буюрулгъан жумушну тынгылы толтурургъа борчлуду, больницада уа – бютюнда. Бизге бюгюн адамла ышана эселе, анда битеу да ишлеп кетгенлени эм шёндюгюлени къыйынлары барды.

-Сизге, баш врачхача, бусагъатда не затды бек магъаналы?

-Мени акъылыма кёре, бийик технологиялы медицина болушлукъ бла жаланда къолайлы адамла угъай, битеу халкъ да хайырланыргъа керекди. Хау, бусагъатда больницада хакъ тёленнген жумушла бардыла. Къырал бу ишге эс бургъанлай турургъа керекди, хакъ тёленнген багъыуну багъалары артыкъ бек уллу болуп кетмезча. Барыбыз да ангылайбыз: больница да ахча ишлерге керекди, алай адамланы жашау халларын да эсге алыргъа борчлубуз.

Дагъыда манга бек магъаналы зат – кадрладыла. Врач ишлеген къадарында, окъуп турургъа, усталыгъын тохтамай ёсдюрюрге керекди. Аны ючюн, къолубуздан келгенича онгла къураргъа кюрешебиз.

-Керти врач болур ючюн, къаллай усталыкъ эм адамлыкъ ышанла керекдиле?

-Медицинадан узакъ адамла хар саусузгъа да бир схемагъа кёре багъылгъан сунадыла. Ол алай тюйюлдю. Бир ауруудан къыйналгъан беш пациентге беш тюрлю багъыу керекди. Адамны жыл саны, къарыуу-къарыусузлугъу, башха ауруулары-хар зат эсге алынады.

Алайды да, врач, терен билимли болгъанындан сора да, тинте, сюзе, сагъыш эте билген адам болургъа керекди. Бизни ишибизде схемала жокъдула. Хар саусузну саулукъгъа жолу энчиди, ол жолну уа врач белгилейди.

Андан сора, акъ халат кийген адам саусуз бла ариу сёлеше, жапсара билирге керекди. Жууукълары-тенглери келселе, алагъа да болумну ангылатыргъа, жюреклерине иги умут салыргъа борчлуду. Тёзюмсюз адам врач болаллыкъ тюйюлдю.

Саусузланы араларында академик да, къара ишчи да, адепли, адепсиз да, иги, аман да тюбейдиле, врач а, барысын да бирча кёрюп, бары бла да бир тил табып ишлемесе, жаланда дарманладан сакъланнган хайыр чыгъарыкъ тюйюлдю. Кесин угъай, башхаланы чексиз сюйгенле ишлерге керекдиле медицинада.

-Юбилейге хазырланыула башланнганмыдыла?

-Къурау комитет барды, спонсорла да табылгъандыла, байрамыбызгъа къыстау хазырланабыз. Бусагъатда больницаны къуралгъаныны эм айныгъаныны юсюнден китапны басмагъа бергенбиз, ол жууукъ заманда чыгъарыкъды.

Онбешинчи-оналтынчы июньда уа, республикалы больницаны 50-жыллыгъына аталгъан байрамны чеклеринде, Шимал-Кавказ илму-практика конференция бардырыллыкъды. Ол медицинаны айныууна жораланырыкъды. Ол кюнледе медицина оборудованияны кёрмючю да ачыллыкъды. Россейни субъектлеринден къонакъла болгъан жыйылыуда уа бек иги ишчилерибизге саугъала берилликдиле.

БАЙСЫЛАНЫ Марзият.

ТЕАТР

Адамла орунуна – шинтикле

Бир кесек заманны Мухадин Нагоевни «Фатум» театры, ишлемей туруп, къараучуну кесине тансыкъ этген эди. Кёп болмай ол биягъы эшиклерин ачханды. Бу жол ары келгенле Э. Ионескону «Стулья» деген пьесасына кёре салыннган оюнуна къарагъандыла. Аны режиссёру Роман Крюковду. Ол кеси эр кишини, тиширыуну ролюн а Елена Хамидулина къурагъандыла.

Р. Крюков бла Е. Хамидулина.

«Фатумну» энчилиги – бери Нальчикде жашагъан миллетлени келечилери бары да келедиле. Сора мында бир заманда учуз, жаланда кюлдюрюрге деп не- да ахча жыяр ючюн салыннган спектакльлени кёрлюк тюйюлюбюз (къараучу бери хакъсыз киреди). Аны таматасы Мухадин Нагоев пьесаны кеси айырады.

Бу жол да ол аты айтылгъан, озгъан ёмюрде драматургияда абсурд драманы башлагъан жазыучуну, Нобельни саугъасын алгъан Эжен Ионескону пьесасын сайлагъаны мени сейирими бютюнда къозгъайды. Биринчиден, ол арт заманда сахнада хазна салынмагъан драматургияды, экинчиден а, мен Москвада окъугъан заманымда, Станиславский атлы драма театрда «Стулья» деген драмагъа барып, ахырына дери чыдаялмай кетгеним эсимдеди.

Сылтау режиссёрну, актёрланы осал ишлеринде тюйюл эди. Анда эшитилген музыка асыры къужурдан (ол аны жанрына келише да болур эди), мыйыма биз сукъгъанча болуп, ахырына дери туралмагъан эдим. «Фатумгъа» чакъыргъанларында, Крюков аны къалай тюрлю салгъан болур деген соруу эди акъылымы бийлеген.

Баям, былайда драматургияны юсюнден да бир къауум сёз айтыргъа керек болур. Абсурд театр озгъан ёмюрню 60-чы жылларында туугъанды. Авторла анда адамны жашауну магъанасызлыгъын, аны дайым бир тюрлю къоркъуу жюрегин алып тургъанын кёргюзтгендиле. «Стулья» деген пьеса алайлыгъын бютюнда ачыкълайды.

Эр киши бла аны юй бийчеси бир уллу юйню сакълап турадыла. Ол кимни юйюдю, ала анда нек жашап къалгъандыла, сабийлери бармы эди? – бу соруулагъа жууап жокъду. Тиширыу жашыбыз бар эди, дейди, эр киши сабийибиз болмагъанды, деп жарсыйды.

Керти да, абсурд. Сабийлери бармыды, жокъмуду – ол былайда уллу магъананы тутмайды. Пьесаны баш къыйматы мындады – экиси да, ингирлерин, жылларын да юйлерине къонакъла чакъырып, (ала сахнада кёрюнмейдиле), аланы орунларына шинтиклени тизип, жаш тиширыу, полковник, ариу тиширыу бла аны эри, журналистле, эгизле, патчах эм башхала къонакъгъа келгенча, шинтиклеге олтуртуп, «ала бла ойнайдыла». Сахнагъа 31 шинтик чыгъарады тиширыу. Къалай къууанадыла къартла аланы хар бирине, чакъыргъанлары сансыз этип къоймагъанларына.

Автор, пьесада жигитлерине атла бермей, «он», «она» дегени да бошдан тюйюлдю. Аланы жашауларыны бир тюрлю магъанасы жокъду, бу эки къартны орунунда ким да болургъа боллукъду. Оюнну аллында ала бир бирлерин багъалагъан къартлача кёрюнедиле. Тиширыу эр кишини кёллендирип турады, сен къаллай фахмулу эдинг деп, аны кёлюн да алады.

Алай, даулаш туугъанлай а, хар заманда ахыр сёзню тиширыу айтады. Эр киши андан эсе къарыусузду. Алай къартны идеясы барды – адам улуну къалай тюрлю къутхарыргъа боллугъун ачыкълагъан. Ол кеси къонакъларыны аллында аны айталлыкъ тюйюлдю. Эр киши аны ючюн деп ораторну (Олег Гусейнов) чакъырады. Ол да, бир тюрлю тилкъау болуп, сёз да айталмай кетеди. Абсурд? Хау, абсурд.

Залда олтура, пьесаны бюгюннгю кюннге келишгени ачыкъланнганды. Телевидениядан, газетледен, орамлада, къайда болса да къыралны къутхарыргъа «сёз бергенле» жокъмудула? Кёбюсюнде, биреуге тынгылай: «Бу сандыратыпмы сёлешеди, огъесе?..» деп соруулу къарамайбызмы? Уллу жашау жашагъанлыкъгъа, этген ишлери къалмагъанла жокъмудула? Алайды да, пьеса кёп тюрлю оюм туудурады.

Крюковну ишине теренден къарасакъ, чурумла табаргъа да боллукъду. Мени Москвада къоркъутхан музыка «Фатумда» асыры «татлы» окъунады. Артыкъда М.Легранны «Париж» деген жыры. Алай Роман, оюнну кеси салып, баш жигитни да ойнагъаны, аны оюннга, кесини ишине да жанындан къарай билгени уа кёрюнеди. Къарт адамны жюрюшюн, сёлешгенин да бузмайды. Жигитин ачыкълар ючюн, фокусну да хайырланады, жашаудан алыннган кёп шарт да кёребиз.

Елена Хамидулина, жаш заманын эсгергенча, жашла анга тынчлыкъ бермегенча ойнагъанына ийнанаса. Жаш къыздан къарт къатыннга къыйналмай кёчгени, эрине сакълыгъын, аны болмачы идеясын жашауда бардырыргъа хазыр болгъанын да ол толу ачыкълагъанды.

Аланы шинтикле бла суратлары, къонакъланы къубултханлары, бирин тёнгеретип ийип, аны сюеп, сора кечгинлик тилегенлери – алай кертиди, алай кюлкюлюдю. Ол шарт экисини да оюнда анга келишген затланы тапханларын, пьеса бла къолларындан келгенича ишлегенлерин кёргюзтеди.

Бу жанрда гротеск, этген ишинге толу ийнаныу болмаса, пьеса тийишли окъулмай къалады. Кертисин айтсам, мен театргъа ол ингирде хазна огъурамай баргъан эдим. Андан да семиртирге, андан да абсурдлу этерге да боллукъ эди. Алай оюнда бир зат да къозутмады, бир зат къыйнамады, зал да ыразы болгъанча кёрюндю.

Ионеско кибик, къыйын драматургла, сёзсюз, уллу усталыкъны излейдиле. Роман Крюков анга узалып, режиссёрну апчымагъаны, ол пьеса бла къараучугъа айтыр заты болгъаны, аны анга жетдиралгъаны баямды.

САРАККУЛАНЫ Асият.

Суратны автор алгъанды.

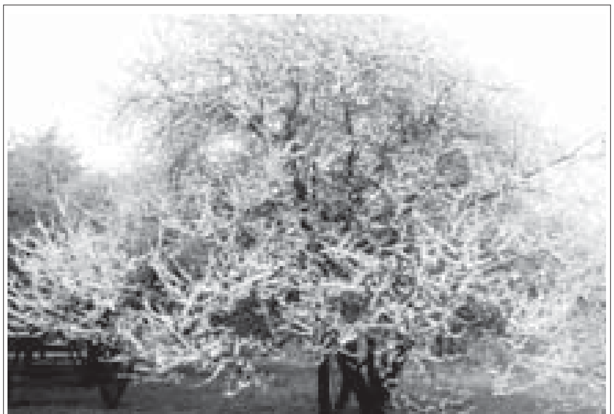

Жаз башы келди.

Этюдну **САРАККУЛАНЫ Асият** алгъанды.

Сахна

Инопланетянин чакъырады

Къулийланы Къайсын атлы Малкъар къырал драма театр кесини кезиулю оюнуна чакъырады. **27-чи апрельде къараучу Мамучиланы Кемалны «Ма санга, инопланетянин!» деген пьесасына кёре салыннган комедияны кёрлюкдю.** Аны режиссёру Владимир Теуважуковду.

Оюннга Мамучиланы Кемал, Жангоразланы Мажит, Созайланы Мариям, Шауаланы Орусбий эм башхала къатышадыла.

Спектакль **18 сагъат 30 минутда** башланырыкъды.

Соруулары болгъанла бу телефонла бла сёлешсинле: **47 – 50 – 40**; **47 – 54 – 37**.

Хош келигиз!

26-чы апрель – 2-чи май кезиуде осал кюнле эм сагъатла

29-чу апрель, ыйых кюн (13.00 сагъатдан 15.00 сагъатха дери)

Жюрек –къан тамырла системаны, терини ауруулары къозгъалырла, радикулит ауруу къыйнар деген къоркъуу барды. Чархыгъызны, кючню-къарыуну излеген ишлени этип, къыйнамагъыз.

1-чи май, геуюрге кюн (08.00 сагъатдан 12.00 сагъатха дери)

Башыгъыз ауургъа, жукъугъуз тынгысызланыргъа, аш орун-чеги трактыгъызны ишлеуюн бузулургъа боллукъдула. Бир жеригизни сындырмазгъа-ачытмазгъа сакъ болугъуз.

«**Аргументы и факты**» газетден.

УЧРЕДИТЕЛЬЛЕ: КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИ БЛА ПРАВИТЕЛЬСТВОСУ

Баш редактор
АТТАЛАНЫ Жамал

РЕДКОЛЛЕГИЯ:
БЕППАЙЛАНЫ Муталип (баш редакторну орунбасары), КЪОНАКЪЛАНЫ Хасан (баш редакторну орунбасары), АЛИКАЛАНЫ Владимир, БИТТИРЛАНЫ Аминат, ТЕКУЛАНЫ Хауа, ТОКУМАЛАНЫ Хусейн, ТОКЪЛУЛАНЫ Борис (жууаплы секретарь).

ТЕЛЕФОНЛА:
Редакторну приёмныйи - **42-63-01**. Баш редакторну орунбасарлары - **42-38-21**, **47-26-22**. Жууаплы секретарь - **42-66-85**.
Секретариат - **40-93-62.** Корректорла - **42-63-52.**

РЕДАКЦИЯНЫ БЁЛЮМЛЕРИ:
Жамауат-политика бёлюм - **42-67-68,42-24-02.**
Экономика бёлюм- **42-66-73.**
Культура бёлюм - **42-75-82, 42-68-72.**
Социальный политика бёлюм - **42-66-76, 47-27-59.**
Жангылыкъла эм спорт бёлюм - **47-26-39, 42-66-71.**
Письмола эм реклама бёлюм - **42-37-94.**
Тилманчла бёлюм- **47-31-28.**
Сурат алыучула- **42-75-82, 42-66-76.**
Бухгалтерия - **42-30-87.**
Операторла - **47-26-28, 42-39-65.**

Редакция авторла бла къагъыт жюрютмейди. Къол жазмалагъа рецензия этилмейди эм ала артха къайтарылмайдыла.
Газетде басмаланнган материаллада айтылгъан оюмла редакцияны оюму бла келишмезге боллукъдула. Алада айтылгъан хар зат ючюн Россей Федерацияны Басманы юсюнден законуна тийишлиликде материалланы авторлары кеслери жууаплыдыла.
Редакция авторладан **400** газет тизгинден (машинка бла жазылгъан **5-6** бет) кёпню алмайды.
Газет Басманы эм асламлы информацияны эркинликлерин къоруулау жаны бла Къабарты-Малкъар регион инспекцияда **1994** жылда **14**-чю июньда регистрация этилгенди.
Регистрация номер **—Н—0066.** **Индекс - 51532**

Газетни басмагъа КъМР-ни Асламлы информация органла жаны бла къырал комитетини компьютер службасы хазыр этгенди.
Газет "Тетраграф" ООО-ну типографиясында басмаланнганды. Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, **33**
Газетлени иелерине тапдырыу ючюн КъМР-ни почта связыны федеральный Управлениясы жууаплыды. Телефонла: **76-01-28, 76-01-10**
Газетлени розницагъа сатыу ючюн КъМР-ни "Роспечать" акционер обществосу жууаплыды. Телефон: **42-69-34**

Номерге графикге кёре **19.00** сагъатда къол салынады. **20.00** сагъатда къол салыннганды

ГАЗЕТНИ НОМЕРИН ЧЫГЪАРГЪАНЛА:
Къонакъланы Хасан, Текуланы Хауа - дежурный редакторла; Кетенчиланы Зульфия - жууаплы секретарьны орунбасары; Зезаланы Лида (5,6-чы бетле), Рахайланы Джамиля (3,4-чю бетле), Акушуланы Феруза(1,2-чи бетле) - корректорла.
Тиражы **3250** экз. Заказ № **1093**

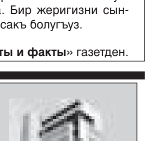

360000, Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, 5
электрон почта: elbor_50@mail.ru